

الگوی شایسته‌ی اداره‌ی خوب کتابخانه‌های پارلمانی با تأکید بر وضعیت‌شناسی کتابخانه مجلس شورای اسلامی

سید احمد حبیب نژاد*

سمیرا خوئینی**

چکیده

کتابخانه پارلمانی نماد پیوند علم و دانش با قوه مقننه و به مثابه حلقه واسط برای انتقال داده‌ها و اطلاعات به پارلمان و عنصری مهم در دستیابی به قانون‌گذاری خوب است. این کتابخانه‌ها باید تأمین‌کننده‌ی نیازهای پژوهشی نمایندگان باشد؛ از جمله در حوزه‌های دریافت گزارش‌های توجیهی، نظرات کارشناسی و تخصصی در خصوص طرح‌ها و لوایح، ارتقای دانش قانون‌گذاری، دسترسی به گزارش‌های پژوهشی، همکاری در تدوین پیش‌نویس‌های تقنینی و اثرسنجی آثار قوانین. فعالیت شایسته در این عرصه‌ها تا حدی می‌تواند از وضع «قانون بد» جلوگیری نماید و یا هزینه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی قانون‌گذاری را کاهش دهد. پرسش اصلی مقاله این است که اداره‌ی خوب یک کتابخانه پارلمانی بر چه عناصر و مؤلفه‌هایی استوار است. در این مقاله ضمن بررسی و مطالعه تطبیقی نسبت به کیفیت اداره‌ی کتابخانه‌های پارلمانی در برخی از کشورها و شناسایی ساختار و کارویژه‌های آن، به موضوع نقش این نهاد در ارتقای کیفیت قانون‌گذاری نیز پرداخته می‌شود و «کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی» را به عنوان یگانه کتابخانه پارلمانی کشور و به عنوان یک سازمان و نهاد خدمات علمی مورد واکاوی قرار داده و علاوه بر آسیب‌شناسی در حوزه‌هایی مانند کارکردها، پیشنهادهایی در چهارچوب طراحی الگوی مطلوب اداره‌ی خوب این نهاد ارائه می‌گردد. این واقعیت نیز مهم است که در کشور ما برخی از وظایف و مسئولیت‌های کتابخانه پارلمانی بر عهده مراکز پژوهشی مجلس و معاونت قوانین مجلس است و به نوعی هنوز کتابخانه پارلمانی به مفهوم خاص خود شکل نگرفته است و کارکردهای کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس بیشتر از جنس کتابخانه‌های عمومی است و نیازمند اصلاحاتی ساختاری-هنجاری برای انجام رسالت ویژه‌ی خود به مثابه واسط انتقال و حتی تولید داده‌های مورد نیاز به کارگزاران پارلمانی و نیز آموزش‌های پارلمانی است.

کلیدواژه‌ها: اداره‌ی خوب کتابخانه پارلمانی، آموزش پارلمانی، قانون‌گذاری خوب، کتابخانه پارلمانی، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس، هزینه‌های قانون‌گذاری.

*. دانشیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران و عضو هیات مدیره انجمن ایرانی حقوق اداری (نویسنده مسئول).
a.habibnezhad@ut.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

مقدمه

اولین مقدمه برای طراحی الگویی شایسته در حوزه اداره‌ی خوب نسبت به یک نهاد و یا سازمان، شناخت دقیق و جامع از آن نهاد است و به همین منظور چاره‌ای جز مفهوم‌شناسی کتابخانه پارلمانی نداریم. هرچند برای درک خود مفهوم کتابخانه پارلمانی نیاز است که در ابتدا نیم‌نگاهی به معنای کتابخانه به طور کلی داشته باشیم؛ کتابخانه به معنای مخزنی است که آثار مکتوب و غیرمکتوب اعم از رسانه‌های دیداری و شنیداری را در خود حفظ و نگهداری می‌کند.^۱ اما مفهوم کتابخانه به همین خلاصه نمی‌شود، بلکه در اشاعه‌ی اطلاعات از طریق کارکنان کارآموده به تعلیم و تربیت مراجعان و مخاطبان خود نیز می‌پردازد. کتابخانه‌ها به لحاظ مخاطبان خود به دو دسته‌ی تخصصی و عمومی تقسیم می‌شوند؛ لذا وقتی ترکیب کتابخانه پارلمانی به گوش می‌خورد انتظار می‌رود که علاوه بر خدمات مخزن و حفظ آثار در توانمندسازی اطلاعاتی مخاطبان خاص یعنی نمایندگان نیز فعالیت‌های ویژه‌ای داشته باشد؛ زیرا یک پارلمان برای انجام کارویژه‌های خود نیازمند چند عنصر است؛ افرادی که برنامه‌ریزی و هماهنگی‌های کار نماینده را صورت دهند، اطلاعات و کارکنان اطلاعاتی، پیگیری قوانین از طریق ثبت فعالیت‌ها و رفتارها، پاسخ به پیگیری‌ها و نهایتاً پیگیری مطالبات سازنده افراد باید توسط افرادی که یاری‌گر نمایندگان هستند، صورت پذیرد.

برخی از این موارد می‌تواند ذیل کارویژه کتابخانه پارلمانی قرار بگیرد. از طرفی افراد خارج از پارلمان نیز نیاز دارند که به اطلاعات داخل پارلمان آگاهی داشته باشند و این مطالبه از اصول قوه مقننه دموکراتیک است. لذا یکی از بهترین حلقه‌های واسط تبادل اطلاعات از خارج پارلمان به داخل آن و بالعکس می‌تواند نهاد کتابخانه پارلمانی باشد. کتابخانه پارلمانی به جهت وظایف متعدد خود می‌تواند از اثرگذارترین نهادها بر عملکرد مجلس باشد. همان‌طور که تحقیقات نیز نشان داده است، ارتباط وثیقی میان اقدامات و فعالیت‌های نظارتی مجلس با منابع تحقیقاتی و اطلاعاتی وجود دارد.^۲

۱. دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، مقاله کتابخانه‌های عمومی. مشاهده آنلاین در:

<http://portal.nlai.ir/daka>.

2-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 12

علاوه بر نقشی که کتابخانه‌های پارلمانی در خصوص آموزش‌های پارلمانی باید داشته باشند،^۱ کتابخانه در حقیقت منبع کسب اطلاعات نمایندگان به شمار می‌رود؛ هرچند منابع دیگری از جمله سازمان‌ها، لابی‌ها، دانشگاه‌ها، احزاب سیاسی و جامعه مدنی نیز به تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه آن به صورت عمومی اقدام می‌کنند و نمایندگان نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند، اما ایراد آن‌ها در این است که برخی از آن‌ها بی‌طرف نبوده و هر یک برنامه و هدف خاصی را دنبال می‌کنند؛ بنابراین ضرورت وجود نهادی بی‌طرف در درون مجلس برای ارائه اطلاعات احساس می‌شود.^۲

اولین کتابخانه پارلمانی در سال ۱۹۹۶ م. در فرانسه ایجاد شد. در سال ۱۸۰۰ م. دومین کتابخانه پارلمانی در کنگره آمریکا تشکیل شد و پس از آن کتابخانه‌هایی در سال‌های ۱۸۱۴ و ۱۸۱۵ م. تأسیس شدند. اما استخدام اولین کتابدار در مجلس عوام انگلستان در سال ۱۸۱۸ م. اتفاق افتاد و پس از آن کشورهای آفریقای جنوبی و نیوزلند و کانادا به تأسیس کتابخانه پرداختند. در آسیا و منطقه اقیانوسیه نیز به جز نیوزلند بقیه‌ی کتابخانه‌های موجود از قرن بیستم آغاز به کار کردند.

برای رفع نیاز قوه مقننه به یک کتابخانه پارلمانی قابل اعتماد و متناسب، فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابخانه‌ای^۳ تأسیس شد و سپس انجمن‌های منطقه‌ای کوچک‌تر ایجاد شدند؛ از جمله انجمن کتابخانه‌های پارلمانی استرالیا، انجمن کتابخانه‌های پارلمانی آسیا و اقیانوسیه، انجمن کتابخانه‌های پارلمانی کانادا و مواردی از این دست.^۴

در کشورهای دارای ساختار دوجلسی ممکن است هر دو مجلس از یک کتابخانه بهره‌مند شوند و یا هر کدام یک کتابخانه خاص خود را داشته باشند؛ در کشورهای کانادا، استرالیا، هلند، جمهوری چک، آرژانتین، اروگوئه، ونزوئلا و بولیوی هر دو مجلس از یک کتابخانه بهره‌مند می‌شوند. اما در کشورهای انگلستان، فرانسه، ایتالیا، آلمان، رومانی، اسپانیا، فیلیپین

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: حبیب‌نژاد، سید احمد، ابوالفضل الموتیان، محمد منصوری بروجنی و محمد صالح تسخیری، آموزش‌های پارلمانی ابزار کارآمدسازی پارلمان با تأکید بر ایجاد رشته حقوق پارلمانی، مجلس و راهبرد، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۲۵، شماره ۹۶، صص ۳۹۶-۳۷۱.

2-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 12

3-International Federation of Library Associations (IFLA.).

4-Stam, D.H. *International Dictionary of Library Histories*, New York: Routledge, 2015: 97.

و برزیل خدمات کتابخانه‌ها برای دو مجلس به صورت جداگانه ارائه می‌شود. کتابخانه‌های پارلمانی قسمتی از قوه مقننه محسوب شده و به رؤسا، دبیرکل، دیگر کارمندان عالی‌رتبه و اعضای کتابخانه یا کمیسیون‌ها گزارش می‌دهند. حتی در برخی از کشورها می‌توان شاهد استفاده از کتابخانه‌های ملی به عنوان کتابخانه‌های پارلمانی بود؛ نمونه آن در کشور تازه استقلال یافته بالتیک شامل لیتوانی، لتونی و استونی است.^۱ فهرست‌های چاپی کتابخانه‌هایی نظیر دوماي روسیه در دوران پیش از انقلاب ۱۹۱۷ مجلس ملی کبک، مجلس ایالت ویکتوریا در استرالیا، مجلس ملی فرانسه و مجلس عوام نشانگر غنای علمی مجموعه‌ها می‌باشد. کتابخانه‌های پارلمانی از جهت داشتن تعداد کارمندان، از یک کارمند در کشور وانواتو^۲ تا ۵ هزار کارمند در کتابخانه کنگره آمریکا متغیر هستند که از این تعداد ۷۶۷ نفر در بخش خدمات پژوهشی کنگره^۳ به خدمات پژوهشی به قوه مقننه اختصاص دارند.^۴

این مقاله سعی دارد تا با وضعیت‌شناسی کتابخانه‌های پارلمانی برتر و نگاهی به ساختارها، کارویژه‌ها و مأموریت این کتابخانه‌ها و با لحاظ مطالعات تطبیقی و استفاده از تجربه‌های موفق در این خصوص در حوزه‌های هنجاری، ساختاری و رفتاری به این مسئله بپردازد که چگونه می‌توان به الگویی شایسته از یک اداره‌ی خوب در خصوص کتابخانه‌های پارلمانی رسید. با این هدف که اداره‌ی خوب یک کتابخانه پارلمانی می‌تواند در کیفیت قانون‌گذاری و محصول آن -قانون- بسیار مؤثر باشد و تا حدی از وضع یک «قانون بد» جلوگیری نماید و یا هزینه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پیشنهاد یا تصویب یک قانون را کاهش دهد.

گفتار یکم. کارویژه کتابخانه‌های پارلمانی

قانون‌گذاری خوب نیازمند دسترسی و آگاهی کامل نمایندگان پارلمان و اشخاص دیگر اثرگذار در دو کارکرد مهم پارلمان -تقنین و نظارت- به داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز است.

۱. رابینسون، ویلیام اچ، **کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری**، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش،

۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۲۱.

۲. جمهوری وانواتو (vanuat) جزیره‌ای در اقیانوس آرام جنوبی که در شرق آن فیجی و شمال آن جزایر سلیمان قرار دارد.

3-Congressional Research Service (CRS).

۴. رابینسون، ویلیام اچ، **کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری**، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش،

۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۱۲.

5-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 6

نماینده نمی‌تواند بدون اطلاعات و داده‌های صحیح و کامل و روشن نیازسنجی تقنینی را به انجام برساند^۱ و یا اقدام به نگارش پیش‌نویس‌های قانونی در پرتو مدل‌های قانون‌نویسی موجود^۲ نماید.

در ابتدای شکل‌گیری کتابخانه‌های پارلمانی، وظیفه این نهاد حفظ، نگهداری و انتشار اسناد بوده است. کتابخانه‌های پارلمانی مسئول حفظ تاریخچه پارلمان هستند و برای انتشار و تولید مجموعه‌ها در موضوعات خاص در طول یک دوره قانون‌گذاری فعالیت می‌کنند. در برخی کتابخانه‌های پارلمانی آرشیو اسناد پارلمانی بخشی مجزا بوده و در برخی دیگر وابسته به کتابخانه‌های پارلمانی است.^۳ این وظیفه کتابخانه دیگر قدیمی شده است.

کار ویژه کتابخانه پارلمانی توانمندسازی و یاری رساندن آگاهانه به قوه مقننه در انجام فعالیت‌ها است و این کار را با فراهم آوردن منابع اطلاعاتی برای کنشگران پارلمانی مخصوصاً نمایندگان مجلس انجام می‌دهد. با این حال دامنه عمل و مقیاس خدمات‌دهی در کشورهای مختلف متفاوت است. خدمات کتابخانه پارلمان بسته به میزان تأثیرگذاری و قدرت و کارکرد پارلمان در هر کشور متفاوت است. برخی برای پارلمان چند سطح از کارکردها را تعیین می‌کنند؛ این سطوح عبارت‌اند از: قوه مقننه به‌منزله ماشین امضا،^۴ قوه مقننه در حال تکوین،^۵ قوه مقننه آگاه^۶ و قوه مقننه مقتدر.^۷ اینک قوه مقننه کشور در کدام یک از این سطوح چهارگانه قرار بگیرد وابسته به ساختار دولت، سنت سیاسی، ارزش‌ها و اهداف و واقعیات اقتصادی یک نظام سیاسی است. فارغ از این که قوه مقننه در چه سطحی قرار بگیرد، کتابخانه پارلمانی یک انتقال‌دهنده، تحلیل‌کننده و ترکیب‌کننده اطلاعات برای پارلمان است که به نسبت سطح کارکردی قوه مقننه اقدام به انجام این وظایف می‌نماید.^۸

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: حبیب‌نژاد، سید احمد و احمد تقی‌زاده، *نیازسنجی تقنینی؛ عنصری بایسته در قانون‌گذاری شایسته*، دانش حقوق عمومی، زمستان ۱۳۹۸، شماره ۲۶، صص ۲۵-۴۶.

۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک: حبیب‌نژاد، سید احمد و زهرا عامری، *قانون‌نویسی در نظام تقنینی ایران در پرتو مدل‌های پیش‌نویس‌نگاری تقنینی*، مجلس و راهبرد، تابستان ۱۳۹۹، دوره ۲۷، شماره ۱۰۲، صص ۲۶۵-۲۴۱.

3-Cuninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 29 Rubber stamp

4-Emerging .

5-Informed .

6-Transformative .

۷. رابینسون، ویلیام اچ، *کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری*، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش،

۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۱۱.

در صورتی که ساحت کارکرد پارلمان به منزله ماشین امضا باشد، نمایندگان معمولاً سالی دو بار دور همدیگر جمع شده و به اتفاق آرا برنامه‌های حزب متبوع خود را تصویب می‌کنند و در چنین شرایطی نیاز چندانی به اطلاعات برای ایشان وجود ندارد. امروزه تعداد کمی از این نوع قوه مقننه وجود دارد.

قوای مقننه در حال تکوین برای دارا بودن توان مشارکت مؤثر در فرایند قانون‌گذاری نیازمند اطلاعات کتابخانه پارلمانی و مرکز خدمات پژوهشی هستند و البته خدمات آن‌ها به منابع مرجع در مورد مسائل جاری و تهیه بریده جراید در مورد موضوعات روز محدود می‌شود.

اما قوه مقننه آگاه خود را نیازمند اطلاعاتی برای ایفای نقش مطلوب در فرایند سیاست‌گذاری می‌بیند؛ به همین دلیل دارای کادری از کارمندان شخصی، کارکنان حرفه‌ای کمیسیون‌ها، یک کتابخانه پارلمانی و مرکز خدمات پژوهشی هستند. در این پارلمان‌ها خدمات مرجع به صورت فعال گزارش‌هایی را از موضوعات خاص قانون‌گذاری تهیه می‌کنند و انواع خدمات و محصولات را فراهم می‌نمایند.

در عالی‌ترین سطح کارکرد قوه مقننه که به آن قوه مقننه مقتدر می‌گویند، این قوه قابلیت تغییر پیشنهادهای ارائه‌شده توسط دولت و حاکم کردن گزینه‌های مربوط به سیاست‌های خود را دارد؛ مجلس در این مسیر با ارائه پیشنهادها و تصویب آن‌ها ابتکار عمل قانون‌گذاری را در دست می‌گیرد. قوه مقننه با تخصیص کارمندان شخصی متعدد، کمیسیون‌های قوی با کارمندان کافی، پژوهش و تحلیل در سطح حزبی، ایجاد گروه‌های بزرگ پژوهش‌های بنیادی در راستای گسترش گزینه‌های سیاست‌گذاری و اموری از این دست، خود را برای اهداف مذکور توانمند می‌سازد. عالی‌ترین سطح توانایی یک کتابخانه پارلمانی در چنین قوه مقننه‌ای یافت می‌گردد. مؤثرترین خدمات پژوهشی را می‌توان در دو کشور استرالیا و کانادا مشاهده نمود. تفاوت کتابخانه پارلمانی در دو ساحت اخیر قوای مقننه، صرفاً در قدرت تأثیرگذاری و میزان تخصص آن است اما از جهت ساختار و خدمات یکسان هستند.^۱

۱. رایبسون، ویلیام اچ، کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۱۶.

فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابخانه‌ای (IFLA) با همکاری اتحادیه بین‌المجالس^۱ (IPU) دستورالعمل‌هایی را برای بهبود کارایی کتابخانه‌های پارلمانی ارائه کرده است. برای ایجاد یک مرکز خدمات تحقیقاتی پارلمانی باید سه مرحله طی شود؛ در مرحله اول باید سه چیز تعیین شود: اهداف، مخاطبان دسترسی به خدمات و نوع خدمات. در مرحله دوم باید نحوه عملکرد این سرویس را مشخص نمود که به این منظور باید منشور خدمات و معیارهای اولویت‌بندی مطالبات تصویب، نیازهای کارکنان مشخص و فرآیندی برای کنترل کیفیت ایجاد شود، دسترسی ایمن به طیف وسیعی از منابع اطلاعاتی ایجاد گردد، الزامات مدیریت اطلاعات تعریف گردد و وسایل ترویج و ارزیابی تعیین شود. در مرحله سوم باید بیشترین مشارکت فراهم گردد که این کار از دو طریق صورت می‌پذیرد؛ ایجاد مشارکت در پارلمان و ایجاد مشارکت با سایر مراکز خدمات تحقیقاتی.^۲ اینکه چه نهادی مسئول ارائه گزارش‌های تحقیقاتی به پارلمان است در کشورهای مختلف متفاوت است؛ گاهی نهادهایی که با کتابخانه پارلمانی مشارکت می‌کنند متکفل موضوع هستند و گاهی نهادهای خدمات تحقیقاتی مستقل این وظیفه را بر عهده دارند.^۳

درخواست نمایندگان مجلس معمولاً در ابتدای امر نیاز به جمع‌آوری اطلاعات در مورد یک موضوع خاص است. پاسخگویی به این درخواست معمولاً به بهترین وجه توسط کتابداران انجام می‌شود که به عنوان متخصصان علوم اطلاع‌رسانی، مهارت خوبی در یافتن اطلاعات معتبر و قابل‌اعتماد را به سریع‌ترین شکل ممکن دارند؛ اما گردآوری اطلاعات تمامی نیاز نماینده را پوشش نمی‌دهد و غالباً این درخواست به نیاز به ترکیب و تجزیه و تحلیل اطلاعات به منظور پاسخگویی به سؤالات خاص نماینده یا حمایت از عملی که وی قصد انجام آن را دارد، تبدیل می‌شود. از آنجا که فعالیت کتابداران بر جمع‌آوری اطلاعات موجود متمرکز است، در بخش دوم یعنی تجزیه و تحلیل اطلاعات ورود نمی‌کنند و تحلیل این اطلاعات توسط کارکنان تحقیق انجام می‌شود. با توجه به اینکه نیاز به پژوهش و تحلیل داده همواره در پارلمان وجود دارد، می‌توان گفت ایجاد یا تقویت واحدی که در آن کتابخانه و خدمات تحقیقاتی ادغام شده‌اند، می‌تواند بهترین راه حل برای نمایندگان مجلس باشد. مزیت این

1-Inter-Parliamentary Union.

2-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 7

3-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 14

کار در این است که درخواست‌ها به واحدهای نامربوط به کار تحقیق ارسال نمی‌شود. واحد مرکب از کتابخانه و خدمات تحقیقاتی تضمین می‌کند که کارمندان مناسب و دارای قابلیت و توان تحلیل اطلاعات و انجام خدمات پژوهشی، وظایف مربوط را انجام دهند. علاوه بر این، وجود واحد مرکب از کتابخانه و خدمات تحقیقاتی موجب می‌شود که این خدمات تحقیقاتی از پشتیبانی کتابخانه نیز بهره‌مند شوند.^۱

با این وجود نهادهای خدمات تحقیقاتی مجلس می‌توانند با کتابخانه‌ها ادغام شوند یا یک نهاد جداگانه باشند که از همکاری نزدیک با کتابخانه بهره می‌برد. در هر دو صورت با مشارکت موفق بین محققان و کتابداران، می‌توان باعث افزایش کارآمدی و کاهش هزینه‌ها شد که از نظر اقتصادی نیز مقرون به صرفه است. از طرفی ارتباط بین کتابخانه مجلس با کتابخانه‌های دیگر از جمله کتابخانه ملی، کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابخانه‌های مرتبط با اندیشکده‌ها می‌تواند بخشی از نیازهای اطلاعاتی را که در کتابخانه مجلس وجود ندارد تأمین کنند و منابع اطلاعاتی موجود را گسترش دهد.^۲

گفتار دوم. استقلال یا وابستگی سازمانی کتابخانه پارلمانی به قوه مقننه

از نظر ساختار، کتابخانه‌های پارلمانی را می‌توان به ۳ دسته تقسیم نمود؛

۱. کتابخانه‌های پارلمانی وابسته: برخی از کتابخانه‌های پارلمانی داخلی هستند و بخشی از ساختار پارلمان به حساب می‌آیند؛ مثل دفتر پارلمانی مطالعات و آموزش در هندوستان، مرکز اطلاعات قانونی در بنگلادش و مؤسسات پارلمانی در جمهوری چک.
۲. کتابخانه‌های پارلمانی مستقل: دسته دوم کتابخانه‌های پارلمانی مستقل و خارج از مجلس به حساب می‌آیند. مرکز پارلمانی در کانادا، مرکز توسعه قانونی در فیلیپین و بنیاد توسعه پارلمانتاریسم در روسیه نمونه‌هایی از کتابخانه‌های مستقل و خارج از مجلس هستند. سالن مرکز پارلمانی کانادا در ابتدا یک سازمان غیردولتی برای ارائه تحقیقات پیمانکاری برای کمیته‌های مجلس عوام کانادا بوده است.
۳. کتابخانه‌های پارلمانی ترکیبی: شکل سوم از کتابخانه‌های پارلمانی، ترکیبی از مؤسسات

1-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 15

2-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 36

داخلی و خارج از پارلمان است که نمونه آن در کشور تایلند یافت می‌شود. این کتابخانه در ابتدا به عنوان بخش دبیرخانه مجلس نمایندگان تایلند ایجاد شد که نهادی مستقل و خودمختار بوده است؛ به همین دلیل آن را با نهادهای خارج از پارلمان قابل مقایسه می‌دانند، با این حال تفاوت‌هایی با مؤسسات پارلمانی خارج از پارلمان دارد؛ نخست اینکه رئیس آن رئیس مجلس شورای ملی است که باعث می‌شود یک ارتباط رسمی بین مؤسسه و مجلس برقرار کند. دوم اینکه دبیر کل این مؤسسه باید گزارش سالانه خود را به شورا و مجلس شورای ملی ارسال کند. این دو دلیل مؤسسه را به طور رسمی به پارلمان پیوند می‌دهد.^۱

به نظر می‌رسد مناسبات ساختاری کتابخانه پارلمانی با سازمان قوه مقننه تابعی از کارویژه‌هایی است که پارلمان از آن کتابخانه انتظار دارد ولی به هر حال باید توجه نمود که وابستگی سازمانی و ساختاری کتابخانه به مجلس نباید باعث شود تغییرات سیاسی و رفت‌وآمدهای دوره‌ای مجلس و برتری یک حزب و جناح بر پارلمان در دوره‌های زمانی گوناگون، موجب ضعف و سستی در کتابخانه پارلمانی گردد؛ به تعبیر دیگر وابستگی ساختاری و سازمانی کتابخانه پارلمانی به مجلس نباید موجب وابستگی سیاسی کتابخانه گردد و استقلال حرفه‌ای کتابخانه مورد خدشه واقع شود.

گفتار سوم: کارکردهای تخصصی کتابخانه‌های پارلمانی

کارکردهای کتابخانه‌های پارلمانی به چند دسته عمده تقسیم می‌شود؛^۲ نگهداری اسناد و اطلاعات جلسات پارلمان، تأمین منابع اطلاعاتی خام از جمله کتاب‌ها و مجلات موجود، تهیه روزنامه و مجله و نشریه و ارائه‌ی اطلاعات به نمایندگان به صورت تحلیلی در پاسخ به درخواست‌های ایشان که از آن تحت عنوان خدمات مرجع نیز یاد می‌شود. خدمات مرجع که شامل پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی پارلمان می‌شود، حدود دو سوم فعالیت کتابخانه‌ها را در برمی‌گیرد.^۳

مجموعه‌ها،^۱ هسته اصلی کتابخانه‌های پارلمانی را در برمی‌گیرند. این منابع شامل متن

1-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 8

۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک: راسخ، محمد، *مطالعه تطبیقی مراکز پژوهشی پارلمان در سطح جهان*، مجلس و راهبرد، پاییز ۱۳۸۲، سال ۱۰، شماره ۴۰، صص ۳۳-۹۶.

۳. راسخ، محمد، *مطالعه تطبیقی مراکز پژوهشی پارلمان در سطح جهان*، مجلس و راهبرد، پاییز ۱۳۸۲، سال ۱۰، شماره ۴۰، صص ۳۶.

سخنرانی‌های سیاسی، اعلامیه‌ها و بروشورهای سیاسی هستند. از آنجا که نوع کارمندان کتابخانه‌های مجلس با سایر کارکنان پژوهشی کتابخانه‌های متعارف، متفاوت است، برخی نام «خدمات مرجع و پژوهشی قانونی» را بر کتابخانه ترجیح می‌دهند؛ چرا که جنبه‌های خدماتی کتابخانه بر جنبه‌های گردآوری مجموعه اولویت و ارجحیت دارد.

خدمات مرجع در بیشتر کتابخانه‌های ایالتی در کنگره آمریکا وجود دارد که به منظور یاری نمایندگان بی‌تجربه در تهیه پیش‌نویس‌های قوانین -به منظور بررسی صحت حقوقی آن‌ها- فعالیت می‌کند. آغاز کار خدمات مرجع در ۱۹۱۴ م. در کنگره آمریکا در درون کتابخانه کنگره است و امروزه خدمات پژوهشی کنگره آمریکا^۲ کامل‌ترین خدمات در نوع خود در جهان محسوب می‌شود.

اصلی‌ترین دلیل استفاده پژوهشی و اطلاعاتی از کتابخانه‌ها به دلیل عدم توازن و برابری اطلاعاتی قوه مقننه با قوه مجریه است. در کشورهای انگلوساکسون و بخشی از اروپا و آسیا، توسعه کتابخانه‌های مجلس بعد از تصویب قانون تجدید سازمان قوه مقننه توسط کنگره آمریکا آغاز شد و به منظور جبران نابرابری در منابع اطلاعاتی، به استخدام متخصصان موضوعی، مشاوران کارشناس و صاحب‌نظران از دانشگاه‌ها و بخش‌های خصوصی و تقویت ظرفیت پژوهشی نمایندگان و کمیته‌های کنگره پرداخت.^۳

از دیگر خدمات این کتابخانه‌ها می‌توان به تهیه نشریات ادواری و روزنامه‌ها اشاره کرد که یکی از مهم‌ترین خدمات کتابخانه است. امروزه بیشتر این روزنامه‌ها به صورت آنلاین منتشر می‌شوند و کتابخانه‌های پارلمانی باید بخشی از بودجه خود را به این کار اختصاص دهند.^۴ تعداد نشریات ادواری در اکثر نواحی جهان ده عنوان یا کمتر است. رکورددار نشریات، کتابخانه پارلمانی کانادا با ۷۵۶۶ نشریه است. در مورد روزنامه‌ها نیز اکثر نقاط جهان ۲۰ عنوان روزنامه کتابخانه‌ای دارند؛ اما در کتابخانه‌هایی از جمله کانادا، استرالیا و مجلس

1-Collections.

2-Congressional Research Service Careers, Library of Congress, available at

[/https://www.loc.gov/crsinfo](https://www.loc.gov/crsinfo)

۳. رابینسون، ویلیام اچ، کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۲۴.

4-Cuninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 36

نمایندگان آلمان می‌توان شاهد صد تا ۲۰۰ عنوان روزنامه بود. بیشترین تعداد روزنامه از آن کتابخانه مجلس ملی کره جنوبی، کتابخانه کنگره آمریکا و کتابخانه مجلس نمایندگان ژاپن است.^۱

در تمامی کتابخانه‌ها فهرست موجودی‌ها وجود دارد اما برای ارائه‌ی گزارش‌های مدیریتی، عملیات کتابخانه‌ای، بازیابی تمام متن و مدیریت اطلاعات، نظام یکپارچه کتابخانه ایجاد می‌شود.^۲ خدمات گسترده کتابخانه پارلمانی جستجوی منابع برای تأمین خدمات مرجع برای پارلمان است که می‌تواند با عرضه مواد و منابع کتابشناختی صورت پذیرد. برای این منظور کتابخانه‌ها معمولاً فضایی را تعبیه می‌کنند که به صورت اتاق‌های مخصوص مطالعه، خدمات مرجع را به نمایندگان ارائه دهند. منابع خدمات مرجع شامل محصولات موجود در خود یک کتابخانه و با موارد خاصی از مجلات داخلی یا بریده جراید، گزارش‌های علمی یا فنی از اسناد حقوقی یا دولتی، کتاب‌های امانت‌گرفته از مجموعه‌های کتابخانه و کپی مواد درخواستی یا تبیینی از اطلاعات و مقالات در هر موضوع است.^۳

تعداد محدودی از کتابخانه‌ها نیز قابلیت ارائه خدمات پژوهشی و تحلیلی در حد راه‌حل‌های جایگزین سیاست‌های کشور یا اصلاحات اساسی در لایحه پیشنهادی وزارتخانه‌ها دارند. علاوه بر این، کتابخانه محصولات مکتوب تحلیلی را تدوین می‌کند که مشتمل بر گزارش‌هایی در خصوص تعریف مشکلات، علت آن‌ها و ارائه راه‌حل‌های پیشنهادی جایگزین است. این کار از طریق تحلیل‌های حقوقی، چکیده لوایح و قوانین، مقایسه لوایح، تاریخچه و پیشینه قانون‌گذاری، منابع مورد استفاده در تهیه پیش‌نویس سخنرانی‌ها، تألیف واقعیت‌ها و آمارها و بسته‌های اطلاعاتی در زمینه‌های موضوعی خاص صورت می‌پذیرد.^۴

ترجمه آثار علمی از جمله کتاب‌ها و مجلات مرتبط با پارلمان و ارائه آن در کتابخانه

1-Cunningham, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 39

۲. رایبسنون، ویلیام اچ، **کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری**، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۲۸-۲۲۷.

3-See: Sosna, K. "New Developments in Library Services and Technology: Modernization of Information Services of the Parliamentary Library of the Czech Republic" *Inspel International Journal of Special Libraries* 32, Paper delivered at the 63rd IFLA General Conference, Amsterdam, August 31- September 5, 1997

۴. رایبسنون، ویلیام اچ، **کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری**، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۳۱-۲۲۸.

یکی از وظایف کتابخانه پارلمانی است که با در دسترس قرار دادن تجربیات سایر کشورها می تواند یاری گر نمایندگان باشد.^۱

ثبت برنامه های رادیو تلویزیونی مربوط به قانون گذاری در کشور نروژ، برگزاری جلسات هم اندیشی شخصی، سمینارها و سخنرانی ها برای کمک به رشد حرفه ای نمایندگان و کارمندان مجلس و ترجمه مکاتبات خارجی از دیگر خدمات کتابخانه های پارلمانی است که در برخی از کشورها ارائه می شود.^۲

دیگر خدمت کتابخانه پاسخ به استفسار بهای کتبی یا شفاهی قوه مقننه است که به درخواست های خاصی از نمایندگان برای کسب اطلاعات پاسخ می دهند و تقریباً دو سوم این درخواست ها مربوط به خدمات مرجع است. اقداماتی از جمله تجزیه و تحلیل طیف گسترده ای از قوانین، سیاست ها و برنامه های پیشنهادی در نظر گرفته شده توسط مجلس، تخصص در طیف گسترده تری از زمینه های سیاست گذاری عمومی و اموری از این دست محصولات دسته اول به شمار می روند.^۳

نمایندگان مجلس نیاز به دسترسی به مرجعی امن برای طرح سؤال های اساسی و پیچیده در خصوص مسائل سیاست عمومی دارند، بدون ترس از اینکه مورد داوری قرار بگیرند یا اتهام لابی کردن به ایشان زده شود.^۴ با این حال برای پاسخگویی به سؤالات نماینده، کتابدار باید چند اصل را رعایت کند:

1-Cunninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 35

۲. رابینسون، ویلیام اچ، *کتابخانه های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون گذاری*، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۳۱-۲۲۸.

3-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 41

4-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 11

۱. هدف او از سؤال‌هایش را کشف کند؛ در این صورت می‌تواند پاسخ‌های بهتری ارائه کند.
۲. کتابدار باید به میزان کافی جزئیات در اختیار نماینده قرار دهد.
۳. کتابدار باید بداند که سؤال‌کننده چه میزان اطلاعات را در اختیار دارد؛ این امر باعث می‌شود که از کار غیرضروری اجتناب گردد.
۴. کتابدار باید مهلت خودش برای پاسخگویی را بداند؛ چرا که در برخی موارد نیاز به اطلاعات بسیار سریع است. ممکن است زمان او بین چند دقیقه تا چند روز متغیر باشد.
۵. ممکن است سؤال نماینده از یک فرد خاص که در زمینه‌ای متخصص است، باشد در این صورت باید فرد متخصص با سؤال‌کننده ارتباط برقرار نماید و این امر به منظور تخصصی کردن نتایج است.
۶. ممکن است نماینده زمان، نحوه و مکان خاصی را برای دریافت پاسخ خود تعیین نماید؛ از جمله ایمیل، تلفن، نامه یا مانند آن‌ها. جواب باید به همان صورتی که نماینده درخواست نموده در اختیار وی قرار بگیرد.^۱

کتابخانه‌ها در راستای انجام وظیفه خود به مثابه منبع اطلاعاتی می‌توانند به دو صورت فعال و منفعل وجود داشته باشند. در حالت منفعلانه نماینده یا کارمند پارلمان برای جستجوی اطلاعات به کتابخانه مراجعه می‌کند و خدمات به صورت فردی و در پاسخ به درخواست وی به نماینده ارائه می‌شود.^۲ در حالت فعال کتابخانه اطلاعاتی را در خصوص موضوع مورد علاقه خود ارائه می‌دهد و در واقع با پیش‌بینی نیازهای پارلمان اقدام به تهیه اطلاعات در آن زمینه نموده و آن را یا به صورت عمومی در دسترس همگان قرار می‌دهد یا گروهی خاص را هدف قرار داده و اطلاعات را برای آن گروه ارائه می‌کند.

اقدام فعالانه دیگر کتابخانه پژوهشی، تهیه فهرستی از دستاوردهای اخیر برای موضوعات خاص است که می‌تواند برای قانون‌گذار در خصوص مسائل در حال بررسی آن جالب توجه باشد. این فهرست‌ها شامل مقالات، مجلات علمی و روزنامه‌ها در مورد موضوعات واحد است. کتابخانه‌ها برای کمیسیون‌هایی که قانون‌گذاری در حوزه‌های خاص را در دست بررسی

1-Cunningham, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 42-43

2-Cunningham, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 39

دارند، مطالب جمع‌آوری شده در طرح خاص مورد بررسی آن را ارائه می‌نماید. ارائه چنین خدماتی ناگزیر محتاج نیروی گسترده است.^۱

با وجود تغییراتی که در پارلمان‌ها رخ داده، پاسخگویی به درخواست نمایندگان به عنوان هسته اصلی خدمات کتابخانه پارلمانی باقی مانده است. پیشرفت ابزارهای الکترونیکی آنلاین امکان‌های اضافی و متفاوتی را برای کتابخانه‌های پارلمانی فراهم کرده تا بتوانند با کاربران خود در ارتباط باشند چیزی که همچنان در رده اول نیازهای کتابخانه‌ای است.^۲

گرایش نمایندگان، بیشتر به استفاده از یارانه‌های شخصی و دریافت اطلاعات از طریق اینترنت است. به این مسئله می‌توان هم به عنوان تهدیدی برای خدمات سنتی کتابخانه و هم فرصتی برای خدمات نوین کتابخانه‌ای در راه تقویت اطلاعاتی نمایندگان نگاه کرد.^۳ همچنین باید افرادی را با تخصص فناوری اطلاعات و طراحی وب به کار گرفت تا دسترسی دیجیتال نمایندگان مجلس به تحلیل‌های کتابخانه آسان‌تر گردد. خدمات الکترونیکی برخط می‌توانند امکان استفاده نمایندگان از خدمات کتابخانه‌ای را در هر زمانی میسر کنند.^۴

گفتار چهارم: کاربران کتابخانه‌های پارلمانی

شاید بتوان مخاطبان و کاربران کتابخانه‌های پارلمانی را در دو گروه تخصصی و عمومی دسته‌بندی نمود؛ گروه تخصصی شامل خدمات تحلیلی که خدمات مرجع نیز نامیده می‌شود که منحصر به نمایندگان پارلمان است و تنها در پاسخ به درخواست ایشان ارائه می‌گردد. اما خدمات عمومی مثل خدماتی که در خصوص ارائه کتاب‌های موجود در مخزن

---

۱. رابینسون، ویلیام اچ، *کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری*، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، ص ۲۳۱-۲۲۸.

2-See: Missingham, R. "Parliamentary library and research services in the 21st century: A Delphi study", *IFLA Journal*, Vol. 37, No. 1, 2011

3-Cuninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 39

4-Moštert, B.J. and Dennis N. Ocholla, "Information needs and information seeking behavior of parliamentarians in South Africa," *South African journal of libraries and information science*, Vol. 71, No. 2, 2005: 143

5-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 39

به مانند سایر کتابخانه‌ها است و یا ارائه و در اختیار گذاشتن مجموعه‌ها و روزنامه‌ها و نشریات تهیه‌شده توسط کتابخانه که به صورت عموم امکان‌پذیر است. لذا می‌توان گفت خدمات کتابخانه‌های پارلمانی منحصر به نمایندگان مجلس نیست.^۱ تقریباً همه کتابخانه‌های پارلمانی به کارمندان وزارتخانه‌ها، پژوهشگران دانشگاهی و حتی عموم مردم خدمات ارائه می‌دهند اما خدماتی مثل خدمات پژوهشی تهیه‌شده توسط مرکز خدمات پژوهشی کنگره آمریکا تنها به کنگره ایالات متحده محدود می‌شود و پژوهش‌ها اطلاعات را برای شهروندان، محققان و یا قوه مجریه فراهم نمی‌کند، اما می‌توان حتی همین اطلاعات را هم از طریق اعضای کنگره دریافت نمود. در بیشتر پارلمان‌ها رویه مشترکی وجود دارد که طی آن کتابخانه به اعضای پارلمان و دولت خدمات ارائه می‌دهد اما این خدمات را در اختیار دانشجویان و عموم مردم قرار نمی‌دهد.

ارائه اطلاعات به کمیته‌های چندحزبی، کمیسیون‌ها یا گروه‌های نمایندگان مجلس که در زمینه‌های مختلف مطالعات عمیق انجام می‌دهند، بستری را فراهم می‌کند که از طریق آن یک سرویس تحقیقاتی می‌تواند توانایی خود را در ارائه کار تحلیلی غیرحزبی و بی‌طرف نشان دهد. در دسترس بودن محصولات عمومی برای کلیه نمایندگان مجلس و همچنین محصولات تحلیلی اختصاصی برای اعضای سراسر طیف سیاسی، در ساخت این اعتبار مؤثر است.^۲

برخلاف شیوه موجود در ایران که کتابخانه پارلمان یک کتابخانه عمومی تلقی می‌شود، کتابخانه‌های مجالس قانون‌گذاری جزء کتابخانه‌های تخصصی هستند. کتابخانه تخصصی کتابخانه‌هایی را می‌گویند که در خدمت نهاد، سازمان، شرکت و گروه‌هایی هستند که دارای علائق مشترک‌اند، این کتابخانه‌ها خط‌مشی‌های مجموعه‌سازی تعریف‌شده‌ای دارند و موضوعات خاصی نظیر پزشکی، بهداشتی و علوم اجتماعی را در برمی‌گیرند. کتابخانه‌های تخصصی از نظر موضوعی دارای ماهیت تخصصی هستند و با داشتن نیروی انسانی متخصص خدمات ویژه‌ای ارائه می‌دهند.^۳ کتابخانه‌های مجالس هم در خدمت نیاز سازمانی مجلس

1-Cunninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009: 39

2-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015: 18

۳. دائرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدخل کتابخانه‌های تخصصی، مشاهده آنلاین در: <http://portal.nlai.ir/daka/Wiki/%D9%83%D8%AA%D8%A7%D8%A8%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%87%D9%87%D8%A7%D9%8A%20%D8%AA%D8%AE%D8%B5%D8%B5%D9%8A.aspx>

قرار دارند و باید پاسخگوی نیازهای سیاسی نمایندگان که مجموعه‌های غیرقابل‌احصایی را در برمی‌گیرد، باشند.

بند یکم: ارتباط کیفیت قانون و میزان استفاده نمایندگان از کتابخانه‌های پارلمانی

نمایندگان مجلس به دلیل مسئولیت عظیم اجتماعی که به دست رأی‌دهندگان یا جامعه به آن‌ها داده می‌شود نیاز مبرم به اطلاعات به موقع، معتبر و بروز دارند. از این رو دستیابی به اطلاعات به آن‌ها امکان می‌دهد این مسئولیت را به طور مؤثر انجام دهند. اساساً و به طور سنتی، از کتابخانه‌های مجلس انتظار می‌رود بیشتر اطلاعات مورد نیاز را در اختیار قانون‌گذاران قرار دهند. مطالعه‌ای در پارلمان آفریقای جنوبی نشان می‌دهد که کتابخانه‌های پارلمان از کمبود بهره‌برداری رنج می‌برند؛ زیرا نمایندگان مجلس برای کسب اطلاعات به منابع موجود در اینترنت اکتفا می‌کنند. در حالی که آفریقای جنوبی دارای منابع و خدمات عظیم اطلاعاتی است که قانون‌گذاران می‌توانند به آن‌ها دسترسی پیدا کرده و از آن بهره‌برداری کنند. استفاده از منابع الکترونیکی اطلاعات به سرعت در حال رشد است و تقریباً به سطح استفاده از منابع چاپی رسیده است. امروزه از منابع شفاهی اطلاعات کمتر استفاده می‌شود و گرایش به خدمات آنلاین بیشتر است. با وجود اینکه کتابخانه‌های مجلس خدمات متنوعی را به نمایندگان مجلس ارائه می‌کنند، اما از این خدمات نیز استفاده مناسبی صورت نمی‌گیرد؛ شاید این امر به دلایلی مانند معرفی ضعیف و فقدان خدمات اطلاع‌رسانی کافی از وجود چنین خدماتی است.^۱

نهاد ارائه‌دهنده اطلاعات به پارلمان، اطلاعات را از منابع دریافت کرده و به پارلمان انتقال می‌دهد اما در این پروسه اطلاعات را تحلیل نموده و قابل استفاده می‌نماید. برخی این فرآیند را به دو قیف تشبیه کرده‌اند که از سوی دهانه‌های باریکشان به یکدیگر وصل شده و قیف‌های زنگ‌مانند در هر دو طرف قرار گرفته‌اند که اطلاعات گسترده را از یک سو دریافت نموده و به صورت گسترده توزیع می‌نماید. بخش باریک بین این دو تجزیه و تحلیل اطلاعات است که مسئولیت آن بر عهده کتابدار مجلس، محقق یا تحلیلگر است که اطلاعات

1-Moštert, B.J. and Dennis N. Ocholla, «Information needs and information seeking behavior of parliamentarians in South Africa,» *South African journal of libraries and information science*, Vol. 71, No. 2, 2005: 136

را غربال کرده و شکل جدیدی به آن‌ها می‌بخشد تا در قانون‌گذاری مورد استفاده قرار گیرد.^۱

بند دوم: ویژگی کتابداران پارلمانی

به طور کلی شاخص‌هایی را برای کیفیت کار کتابداران می‌توان تعیین نمود که عبارت‌اند از: حفظ و نگهداری منابع، حمایت از حقوق مالکیت معنوی، دفاع از اصول آزادی اندیشه، ارتقای سواد اطلاعاتی، احترام به عقاید مختلف، رعایت بی‌طرفی، ارائه خدمات کتابخانه‌ای و اطلاعاتی، فراهم‌آوری امکان دسترسی آسان به اطلاعات، حفظ حریم خصوصی و محرمانگی و ارتقای اهداف حرفه‌ای.^۲ اما کتابداران پارلمانی باید علاوه بر ویژگی‌های کتابداران عادی، دارای برخی صلاحیت‌ها نیز باشند؛ کتابدار پارلمانی باید فردی آگاه و خوگرفته با مسائل سیاسی محیط مجلس و شخصیت‌های روز باشد و برای این منظور باید آموزش‌های ضمن خدمت برای ایشان صورت بگیرد. ویژگی دیگر حفظ اسرار است؛ مخصوصاً که دسترسی ایشان به حریم خصوصی نمایندگان زیاد است. علاوه بر این باید توانایی‌ها و خدمات خود را به اعضای مجلس، چه موافق و چه مخالف با نظر شخصی خود، ارائه دهند و به عبارت دیگر بی‌طرف باشند. از آن جا که خدمات ارائه‌شده توسط کتابداران پارلمانی متفاوت با سایر کتابداران است باید کارکنان آن را به صورت ثابت و تمام‌وقت به خدمت بگیرند.

کارمندان کتابخانه‌های پارلمانی باید افراد مستقل از دولت و قابل اعتماد باشند. فقدان چنین کارمندانی امکان نظارت قوه مقننه بر دولت را سلب می‌کند. علاوه بر ضرورت وجود اطلاعات قابل اعتماد از سوی کتابخانه‌های پارلمانی نمایندگان مجلس نیز باید بدانند چگونه از این اطلاعات استفاده نمایند. شواهد نشان داده که کتابخانه‌های پارلمانی در کشورهای در حال توسعه مورد استفاده نمایندگان مجلس قرار نمی‌گیرد؛ به همین دلیل آموزش یکی از فعالیت‌هایی است که کتابخانه‌های مجلس باید به عهده بگیرند.^۳

1-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 3

2-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 3

۳. محمدعلیپور، نرگس و سکینه مرادی، اخلاق حرفه‌ای کتابداران (موردپژوهی: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی)، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات، زمستان ۱۳۹۴، شماره ۱۰۴، ص ۱۶۰-۱۵۹.

4-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 7

کتابخانه پارلمانی باید بتواند اعتماد نمایندگان مجلس را به خود جلب نماید و به این منظور نیازمند وجود کارکنان متخصص، قابل اعتماد و مرتبط است تا بتوانند در جستجوی منابع اطلاعاتی متضاد و متناقض و تجزیه و تحلیل آن‌ها بهترین عملکرد را ارائه دهند. کتابخانه پارلمانی باید توانایی پاسخگویی سریع به درخواست‌های نمایندگان را داشته باشد و صحت آن پاسخ‌ها باید دقیق و غیرقابل خدشه باشد. مهارت‌های کارمندان باید به‌روز شود و دسترسی به مجموعه‌های کتابخانه‌ای و امکانات آن باید آسان گردد. کتابخانه پارلمانی برای پیشرفت خود باید بتواند بازخوردها را دریافت نماید و نتیجه اقدامات خود را مورد بررسی قرار دهد.^۱

شاید این پیشنهاد مطرح شود که نیاز تحقیقاتی نماینده به جای کتابخانه پارلمانی باید از طریق استخدام نیروهای بیشتری برای نماینده صورت پذیرد. ولی باید توجه داشت که معمولاً کارکنانی که به خدمت نماینده درمی‌آیند به خدمات انتخاباتی دوره بعد نماینده می‌پردازد و در تأمین اطلاعات برای کارویژه‌های نمایندگی کارایی چندانی ندارد. دلیل دیگر عدم کارایی چنین کارمندانی این است که کارمندان به دلیل عدم توانایی کافی برای ارائه تحقیقات سریع به نماینده، اقدام به ارائه‌ی نظر شخصی به جای تحقیقات پژوهشی می‌نمایند.^۲ در حالی که کارکنان کتابخانه پارلمانی به مثابه حافظه اداری بوده و به دلیل تجربه و سابقه‌ی خود توانایی و قابلیت بیشتری برای راهنمایی نماینده دارند. علاوه بر این، فرض بی‌طرفی کارکنان کتابخانه پارلمانی نسبت به کارمند استخدام‌شده توسط نماینده بیشتر است و با احتمال بیشتری به جای نظراتی که خوشایند نماینده است، نظرات کارشناسی را بیان می‌نماید.

البته باید این نکته را نیز مد نظر قرار داد که کتابداران نیز افراد کاملاً بی‌نقصی برای راهنمایی نمایندگان نیستند؛ زیرا هرچند کتابداران آموزش داده شده‌اند تا به سرعت اطلاعات معتبر را بیابند اما شاید همیشه توانایی ترکیب و تحلیل موضوعات مختلف با سیاست‌های عمومی را به نحوی که بتواند در تصمیم‌گیری به نمایندگان کمک کند، نداشته باشند؛ به عنوان مثال توانایی درک هدف و تأثیرات قانون پیشنهادی و ارزیابی اثر اقتصادی قوانین در بودجه سالانه دولت برای آنان سخت است و نیازمند آموزش می‌باشند. البته در دیدگاه

1-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 43

2-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 12

دیگری می‌توان این‌گونه بیان داشت که وظیفه محقق پارلمانی ارائه تحلیل‌های خنثی از تأثیرات قوانین و ارائه گزارش از اجرا یا عدم اجرای آن‌ها توسط دولت است.^۱

حدود صلاحیت و اختیارات کارکنان شخصی و دستیاران نمایندگان در موضوع فوق ممکن است مجهول باشد؛ به این بیان که مشخص نیست دستیار تنها باید اطلاعات خام را به نماینده تحویل دهد یا جواز تجزیه و تحلیل و ارائه‌ی نتیجه تحقیقات خود را به نماینده دارد یا خیر.^۲ و در صورت دوم آیا از غرض‌ورزی‌ها در امان هستند و آیا این کار ایشان به استقلال نماینده خدشه وارد می‌کند یا خیر؟ لذا وجود کارکنان متخصص در کتابخانه پارلمانی گزینه‌ی مناسب‌تری است.

گفتار پنجم: کتابخانه مجلس شورای اسلامی ایران

از نخستین بخش‌های شکل گرفته در زمان تأسیس مجلس در ایران می‌توان از کتابخانه پارلمانی یاد کرد که با انقلاب مشروطیت و تأسیس پارلمان در ایران متولد شد. این کتابخانه در واقع اولین کتابخانه رسمی و ملی کشور بود^۳ که با دستور خرید چند جلد کتاب حقوقی توسط رئیس دوره نخست مجلس شورای ملی مرتضی قلی خان هدایت (صنیع‌الدوله) در سال ۱۲۸۵ ه.ش. شروع به فعالیت نمود و تأسیس رسمی آن در دوره نخست مجلس رخ داد. در دوره دوم مجلس طی ماده ۱۳۵ نظامنامه داخلی^۴ (آیین‌نامه داخلی) مجلس شورای ملی مصوب ۱۷ دی‌ماه ۱۲۸۷ ه.ش. «دایره کتابخانه» به عنوان یکی از دوایر «شعبه اداری» مجلس شناخته شد و در سال ۱۲۹۱ نظامنامه کتابخانه به تصویب رسید.^۵ با وجود

1-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004: 13

2-Moštert, B.J. and Dennis N. Ocholla, "Information needs and information seeking behavior of parliamentarians in South Africa," *South African journal of libraries and information science*, Vol. 71, No. 2, 2005: 144

۳. نظری، محمدرضا، گفتگو: نخستین کتابخانه رسمی ایران دستاورد انقلاب مشروطه، مصاحبه‌شونده: سید محمدعلی احمدی ابهری، پیام بهارستان، مهر ۱۳۸۵، شماره ۶۴، ص ۱۳.

۴. ماده ۱۳۵: اداره مجلس در تحت دو شعبه منشعب می‌شود: ۱. شعبه تقنینیه و ۲. شعبه اداری.

شعبه تقنینیه عبارت است از دارالانشاء هیئت‌رئیس و دایره تحریر صورت‌مجلس و صورت مشروح مجلس و دایره تندنویسی و دایره ارسال مراسلات و مطبوعات راجع به قوانین. شعبه اداری عبارت است از دارالانشاء مباشرت و دایره دفترخانه و کتابخانه و صندوق و ابنیه مجلس.

۵. نظری، محمدرضا، گفتگو: نخستین کتابخانه رسمی ایران دستاورد انقلاب مشروطه، مصاحبه‌شونده: سید محمدعلی احمدی ابهری، پیام بهارستان، مهر ۱۳۸۵، شماره ۶۴، ص ۱۳.

تلاش‌های ارباب کیخسرو شاه، نماینده زرتشتیان در مجلس شورای ملی و رئیس امور اداری و کارپردازی مجلس شورای ملی در تصویب ماده و ارتقای کتابخانه، به دلایلی از جمله کمبود منابع مالی و کثرت کارهای اداری توسعه و تکمیل کتابخانه به تعویق افتاد. در سال ۱۳۰۲ ساختمان مستقل کتابخانه پارلمانی در سمت شرقی مجلس تأسیس و در سال ۱۳۰۴ اولین کتابخانه رسمی و دولتی بازگشایی شد. اساسنامه کتابخانه پارلمانی در دی‌ماه ۱۳۷۵ با عنوان «کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی» تحت نظارت هیئت امنایی مرکب از اعضای انتخابی و انتصابی و ریاست عالی رئیس مجلس، قانونی گشت.^۱

آنچنان که سایت کتابخانه نشان می‌دهد این کتابخانه برای خود رسالت‌هایی را تعریف نموده است و در راستای رسیدن به رسالت‌های این مجموعه اقداماتی را انجام می‌دهد که عبارت‌اند از: ارائه خدمات کتابداری، اطلاع‌رسانی، پژوهشی و علمی به نمایندگان از یک سو و پاسداری و حفاظت از میراث اسناد کشور از سوی دیگر.^۲

بر طبق سند راهبردی کتابخانه پارلمانی مصوب ۱۳۹۶ مأموریت کتابخانه مجلس شورای اسلامی به عنوان یک کتابخانه جامع تحقیقاتی در سطح ملی و جهانی عبارت است از:

«جمع‌آوری آثار حقوقی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی با تأکید بر عرصه‌های قانون‌گذاری، اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی، حفظ و نگهداری میراث ملی و آثار کمیاب و خطی و موزه‌ای، پژوهش و انتشار مناسب آن و ارائه خدمات کتابخانه‌ای به نمایندگان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان مجلس خبرگان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، دولتمردان نظام و پژوهشگران داخلی و خارجی و دانشجویان و سایر مراجعین»

طبق این سند خدمات کتابخانه پارلمانی در دو بخش عمده‌ی جمع‌آوری و نگهداری اسناد و ارائه خدمات کتابخانه‌ای است. از آنجا که خدمات کتابخانه‌ای امری مبهم بوده و تعریف مشخصی از وظایف را شامل نمی‌شود، نمی‌توان دانست که آیا ارائه خدمات پژوهشی و تحلیلی و تخصصی به نمایندگان پارلمان را که کارویژه کتابخانه‌های پارلمانی در سراسر دنیا

---

۱. برای مطالعه بیشتر رک: بروشور کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، اردیبهشت ۱۳۹۸، قابل مشاهده در:

<https://www.ical.ir/UploadedData/284/FileDownload92/636929071757906772.pdf>

۲. بروشور کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، اردیبهشت ۱۳۹۸، ص ۸.

است، شامل می‌گردد یا خیر. خدمات کتابخانه‌ای می‌تواند مشتمل بر ارائه‌ی کتاب و اسناد مورد نیاز به افراد باشد و وظایف دیگری را در برنگیرد.

نکته دیگر اینکه کتابخانه پارلمانی در ارائه خدمات، مخاطب محدود را تعریف نکرده و تقریباً به تمامی افراد خدمات ارائه می‌نماید. در این خصوص تفکیکی نیز در نوع خدمات قابل ارائه صورت نگرفته و همه افراد از تمامی خدمات بهره‌مند می‌شوند. در بخش ارزش‌های بنیادین سند تأسیس نیز «عدالت‌محوری و فرصت‌های عادلانه برای همه افراد و مخاطبان کتابخانه» ذکر شده که مؤید گفته مذکور است.

کتابخانه مجلس بیش از همه به دنبال مرجعیت بخش اسناد و منابع و تقویت بخش موزه کتابخانه است و هیچ اشاره‌ای به ارائه‌ی خدمات پژوهشی و تحقیقاتی تخصصی به نمایندگان مجلس در اهداف آن مشاهده نمی‌شود.^۱

اقدامات پژوهشی کتابخانه پارلمانی در فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی، بازخوانی اسناد، مطالعات تاریخ مجلس و مانند آن، متن پژوهشی و کتاب‌شناسی، ساماندهی مجلات تخصصی و از این دست اقدامات که بیشتر مربوط به مرکز اسناد بودن این مجموعه است، خلاصه می‌شود.^۲

با لحاظ مطالبی که در خصوص کتابخانه‌های پارلمانی در قالب مطالعه تطبیقی گفته شد و با عنایت به داده‌هایی که از کتابخانه مجلس در ایران بیان گردید، می‌توانیم مهم‌ترین چالش‌ها را در رسیدن به یک اداره خوب نسبت به کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی بیان نماییم.

اولین و مهم‌ترین چالشی که از مطالعه تطبیقی کتابخانه‌های جهان و ایران جلب توجه می‌کند، فقدان کارویژه‌ی اصلی ارائه‌ی خدمات تخصصی در خصوص وظایف نمایندگان توسط کتابخانه پارلمانی است. هر چند نهادهایی مثل مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

---

۱. دفتر برنامه‌ریزی و نظارت کتابخانه مجلس، سند بالادستی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای ملی، مهر ۱۳۹۶، قابل مشاهده در:

<https://www.ical.ir/ical/fa/Missions-Vision-and-Strategic-Document>

۲. بروشور کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، اردیبهشت ۱۳۹۸، ص ۳۵.

و مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی برای ارائه مشاوره به نمایندگان وجود دارد اما نمی تواند جای نهاد قدرتمند و پرتوان کتابخانه‌ی پارلمانی را پر کند. کتابخانه پارلمانی با دارا بودن منابع غنی و امکان به کارگیری کارکنان توانمند می تواند بازویی قوی در ارائه‌ی خدمات پژوهشی و تحقیقاتی مختص به نمایندگان باشد. لذا در وهله اول باید کارویژه‌ی ارائه خدمت تخصصی به نمایندگان از بخش موزه و مرکز اسناد تفکیک گردد. در این راستا پیشنهاد می گردد بخشی اختصاصی برای نمایندگان پارلمانی تشکیل گردد که فقط به نمایندگان خدمات ارائه نماید. این بخش باید متشکل از کارمندان متخصص در رشته‌های مختلف مورد نیاز باشد که در خصوص وظایف و اختیارات تقنینی و نظارتی آگاهی کامل داشته باشند.

این کارکنان به دو صورت خدمات خود را عرضه می کنند؛ نوع اول در پاسخ به درخواست نماینده است که در خصوص موضوع درخواستی به تحقیق و پژوهش پرداخته و حاصل آن را به نماینده ارائه می نمایند. نوع دوم در خصوص مسائلی است که دارای اهمیت بوده و به زعم کارشناس نیازمند بررسی و تدقیق و اقدام است. در این گونه امور کارشناس مربوطه تحقیق و پژوهش را انجام داده و حاصل آن را در قالب مقالات یا بروشورها یا به طرق دیگری به گوش نمایندگان می رساند.

برای تحقق موارد مذکور، کارگزاران کتابخانه باید در ارائه خدمات به نمایندگان دارای آگاهی باشند. این آگاهی از اطلاعات تخصصی برای نحوه خدمت رسانی به نمایندگان پارلمانی امری است که از طریق آموزش های دقیق و نظام مند به دست می آید. به این منظور لازم است دوره های آموزشی پارلمانی برای کارکنان کتابخانه های پارلمانی برگزار گردد و تجربه های موفق سایر کشورها نیز مورد بهره برداری قرار بگیرد.

در گذشته ارائه اطلاعات به صورت یک طرفه و از مجلس به مردم صورت می گرفت. در حالی که امروزه با پیشرفت فناوری های اطلاعاتی مردم نیز دارای اطلاعاتی هستند که به صورت روزانه مورد نیاز نمایندگان است. کتابخانه مجلس باید محلی برای ارتباط نمایندگان با مردم باشد و ارتباط دوسویه آن ها را تأمین نماید تا هم نمایندگان از اطلاعاتی که در اختیار مردم است، استفاده نمایند و هم مردم و افراد علاقه مند به مسائل پارلمان، از آن باخبر شوند. این کار از طریق بستر کتابخانه الکترونیکی میسر می گردد.^۱

۱. کاتسوتوشی، تاکامی، نقش پارلمان و کتابخانه پارلمانی در قرن حاضر، ترجمه ناصر اسکندری، پیام بهارستان، خرداد

همان‌طور که گفته شد و از سند راهبردی و هنجارهای تعریف‌شده برای کتابخانه پارلمانی برمی‌آید، ترجیح کارگزاران کتابخانه‌ی مجلس بر موزه‌ای شدن کتابخانه به جای ارائه خدمات کاربردی است. انتظار می‌رود حداقل این دو خدمت در کتابخانه‌ی پارلمانی به صورت برابر عرضه شود.

اقدام مهم دیگر آگاهی‌بخشی به نمایندگان در خصوص امکانات موجود است؛ در موارد بسیاری عدم استفاده نمایندگان به جهت عدم آگاهی یا کمبود آگاهی از خدمات قابل‌استفاده برای خود و میزان اهمیت آن است. در این خصوص نمایندگان باید ترغیب شوند تا در نگارش طرح‌ها و یا بررسی ابتکارات تقنینی یا مباحث نظری مخصوصاً در بخش داده‌ها با مراجعه به کارشناس امر اطلاعات دقیق را به دست آورده و با دیدی باز وارد عمل شوند. بهره‌گیری نمایندگان از ظرفیت‌های کتابخانه مجلس می‌تواند به ارتقای کیفیت کارویژه‌های نمایندگی یعنی تقنین و نظارت کمک نماید.

نکته حائز اهمیت دیگر لزوم به‌روز بودن منابع علمی پارلمانی است. لذا باید از فهرست انتشارات به‌روز دنیا استفاده گردد و کتب و منابع مورد نیاز به موقع تأمین شود.

عدم توازن اطلاعات بین دولت و مجلس به جهت ارتباط و کارویژه‌های متفاوت آن دو همیشه وجود دارد و این اطلاعات به ابزاری برای کنترل مردم از سوی دولت تبدیل شده است. در حالی که مجلس به دلیل نقش قانون‌گذاری نیازمند این آمار است. گردآوری و استخراج آمارها و ارائه آن به نمایندگان یکی از وظایف کتابخانه پارلمانی است.^۱

همان‌طور که گفته شد در بسیاری موارد نمایندگان مجلس چه در امور نظارتی و چه در امور تقنینی نیازمند دستیابی به آمار دقیق می‌باشند. دسترسی به این آمار کار ساده‌ای نیست و پژوهشگرانی که به نماینده مشاوره می‌دهند، باید بتوانند به آمار درست دسترسی داشته باشند تا پیشنهادهای دقیق و راهگشا ارائه نمایند. برای رفع این نقص پیشنهاد می‌شود ارتباط سیستماتیک میان کتابخانه و مرکز ملی آمار از طریق انعقاد تفاهم‌نامه برقرار گردد.

۱. کاتسوتوشی، تاکامی، نقش پارلمان و کتابخانه پارلمانی در قرن حاضر، ترجمه ناصر اسکندری، پیام بهارستان، خرداد

۱۳۸۳، شماره ۳۶، ص ۸.

از آنجا که سایت کتابخانه بیشتر بر گنجینه‌ای و موزه‌ای بودن این کتابخانه تأکید دارد، پیشنهاد می‌شود نمود بیشتری از وجهه کتابخانه‌ی پارلمانی در سایت عرضه شود. علاوه بر این با توجه به اینکه در عصر تکنولوژی و ارتباطات به سر می‌بریم، باید امکان بهره‌گیری از خدمات پارلمانی از طریق الکترونیک فراهم گردد. این خدمات می‌تواند به دو شکل عمومی و اختصاصی و با محتوای متفاوت عرضه شود. خدمات عمومی برای همه مردم در دسترس باشد ولی هر یک از نمایندگان با وارد شدن به سامانه کاربری خود امکان بهره‌مندی از خدمات اختصاصی را بیابند.^۱ این خدمات مجازی و الکترونیک نیازمند چهار رکن است؛ اطلاعات الکترونیکی شامل محتواها و بانک‌های اطلاعاتی، سیستم‌های اطلاع‌رسانی شامل موتورهای جستجو و کاوش که امکان دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی جهان را مهیا کند، دانش (کارکنان و متخصصانی که امکان دسترسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات را فراهم کنند) و مجموعه‌های منابع چاپی که همه این موارد باید در سیستم الکترونیک کتابخانه پارلمانی پیش‌بینی و تعبیه گردد.^۲

به طور کلی کتابخانه مجلس باید سه اقدام اساسی را صورت دهد؛ اول اینکه تهیه اطلاعات صحیح و مرتبط، منطبق با واقعیت و با در نظر گرفتن بررسی قوانین اساسی و عادی را برای نمایندگان پارلمان بر عهده بگیرد، دوم اینکه از حالت منفعل خارج شده و به صورت فعالانه در خصوص طرح‌ها و ارزیابی آثار آنها نظر مستدل ارائه دهد و در خصوص لوایح به کشف سیاست‌ها و اهداف پشت آن لایحه با ارائه دلایل متقن بپردازد و سوم اینکه نقش واسطه‌ای بین پارلمان و جامعه مدنی را حفظ نماید.^۴

۱. ساکاتا، کازوکو، نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های پارلمانی به نمایندگان مجلس در عصر دیجیتال، ترجمه احمد

مظفرمقام، پیام بهارستان، فروردین ۱۳۸۵، شماره ۵۸، ص ۳-۲.

۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک: کریمیان، مهدی، گذری بر فرایند دیجیتالی کردن نسخ خطی و سایر منابع کتابخانه مجلس

شورای اسلامی، پیام بهارستان، پاییز ۱۳۸۸، دوره ۲، شماره ۵.

۳. کلمن، آیدا، متخصصان اطلاع‌رسانی کتابخانه پارلمانی مجارستان در کمیته‌های تخصصی پارلمان‌های این کشور،

ترجمه فریدون آزاده تفرشی، پیام بهارستان، مرداد ۱۳۸۴، شماره ۵۰، ص ۲۷.

۴. کاتسوتوشی، تاکامی، نقش پارلمان و کتابخانه پارلمانی در قرن حاضر، ترجمه ناصر اسکندری، پیام بهارستان، خرداد

۱۳۸۳، شماره ۳۶، ص ۹.

نتیجه‌گیری

بدون شك نمی‌توان از تأثیر اداره‌ی خوب کتابخانه‌های پارلمانی بر ارتقای کیفیت قانون و قانون‌گذاری و نیز نقش این مسائل در کاهش هزینه‌های گزاف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی قانون‌گذاری غافل گردید. قانون‌گذاری خوب و قانون خوب نیازمند بسترها و نیز الزاماتی است که انتقال سریع و صحیح و صادقانه داده‌ها و اطلاعات به کارگزاران پارلمانی از جمله آن‌ها است و در عصر حاضر نمی‌توان بدون در نظر گرفتن این اطلاعات در حوزه‌های گوناگون قانونی را پیشنهاد، بررسی و یا تصویب نمود. تمام مراحل نیازسنجی و تهیه پیش‌نویس و بررسی ابتکارات قانونی نیازمند سطحی شایسته از اطلاعات و داده‌های علمی و پژوهشی است. کتابخانه‌های مجلس در بیشتر مجالس منبعی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی پارلمان هستند و حتی قسمتی از آموزش‌های پارلمانی را بر عهده دارند و نقش واسطه و حتی تولید داده‌های علمی-اطلاعاتی را به نمایندگان و دیگر اشخاص مؤثر در فرایند کارکردهای پارلمان-نظارت و تقنین- بر عهده دارند. کتابخانه با دارا بودن افراد ماهر در یافتن و مدیریت اطلاعاتی که نمایندگان مجلس و کارمندان ایشان در راستای انجام وظایف پارلمانی خود به آن نیاز دارند بهترین منبع اطلاعاتی ایشان قلمداد می‌شوند. کتابخانه پارلمانی می‌تواند محلی برای ارائه اطلاعات قابل اعتماد و مستقل برای کنترل اقدامات دولت‌ها، جلوگیری از فساد، سوءاستفاده و حرکتهای اقتدارگرایانه باشد. استفاده بهینه از کتابخانه‌های پارلمانی می‌تواند بر کیفیت قانون تأثیر قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. با توجه به تفاوت عمده‌ی کتابخانه مجلس شورای اسلامی با کتابخانه مجالس قدرتمند جهان و تأکید این کتابخانه بر «موزه و مرکز اسناد» بودن و غفلت از فعالیتهای پژوهشی مورد نیاز نمایندگان، کتابخانه مجلس باید تغییراتی را در ساختار و کارویژه‌ها و رسالت خود ایجاد نماید تا بتواند حداکثر استفاده و راهنمایی را به نمایندگان عرضه کند و از حالت کتابخانه‌ای عمومی و یا صرف مرکزی برای نگهداری اسناد خارج شود و از همین رو است که این کتابخانه -به مثابه یک سازمان اداری- باید برای تحقق مؤلفه‌ها و سنجه‌های یک «اداره خوب» گام‌های مؤثری بردارد.

فهرست منابع

منابع فارسی

الف. مقاله ها

۱. حبیب‌نژاد، سید احمد و احمد تقی‌زاده، نیازسنجی تقنینی؛ عنصری بایسته در قانون‌گذاری شایسته، دانش حقوق عمومی، زمستان ۱۳۹۸، شماره ۲۶، صص ۴۶-۲۵.
۲. حبیب‌نژاد، سید احمد و زهرا عامری، قانون‌نویسی در نظام تقنینی ایران در پرتو مدل‌های پیش‌نویس‌نگاری تقنینی، مجلس و راهبرد، تابستان ۱۳۹۹، دوره ۲۷، شماره ۱۰۲، صص ۲۶۵-۲۴۱.
۳. حبیب‌نژاد، سید احمد، ابوالفضل الموتیان، محمد منصوری بروجنی و محمد صالح تسخیری، آموزش‌های پارلمانی ابزار کارآمدسازی پارلمان با تأکید بر ایجاد رشته حقوق پارلمانی، مجلس و راهبرد، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۲۵، شماره ۹۶، صص ۳۹۶-۳۷۱.
۴. رابینسون، ویلیام اچ، کتابخانه‌های پارلمانی: اطلاعات در فرایند قانون‌گذاری، ترجمه ابراهیم یوسفی راد، مجلس و پژوهش، ۱۳۸۶، سال ۱۳، شماره ۵۴، صص ۲۵۰-۲۱۱.
۵. راسخ، محمد، مطالعه تطبیقی مراکز پژوهشی پارلمان در سطح جهان، مجلس و راهبرد، پاییز ۱۳۸۲، سال ۱۰، شماره ۴۰، صص ۹۶-۳۳.
۶. ساکاتا، کازوکو، نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌های پارلمانی به نمایندگان مجلس در عصر دیجیتال، ترجمه احمد مظفرمقام، پیام بهارستان، فروردین ۱۳۸۵، شماره ۵۸، صص ۵-۲.
۷. کاتسوتوشی، تاکامی، نقش پارلمان و کتابخانه پارلمانی در قرن حاضر، ترجمه ناصر اسکندری، پیام بهارستان، خرداد ۱۳۸۳، شماره ۳۶، صص ۹-۸.
۸. کریمیان، مهدی، گذری بر فرایند دیجیتالی کردن نسخ خطی و سایر منابع کتابخانه مجلس شورای اسلامی، پیام بهارستان، پاییز ۱۳۸۸، دوره ۲، شماره ۵، صص ۵۱۴-۵۰۱.
۹. کلمن، آیدا، متخصصان اطلاع‌رسانی کتابخانه پارلمانی مجارستان در کمیته‌های تخصصی پارلمان‌های این کشور، ترجمه فریدون آزاده تفرشی، پیام بهارستان، مرداد ۱۳۸۴، شماره ۵۰، صص ۱۰-۶.
۱۰. محمدعلیپور، نرگس و سکینه مرادی، اخلاق حرفه‌ای کتابداران (موردپژوهی): کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی)، فصلنامه مطالعات ملی

کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات، زمستان ۱۳۹۴، شماره ۱۰۴، صص ۱۶۶-۱۵۵.
۱۱. نظری، محمدرضا، گفتگو: نخستین کتابخانه رسمی ایران دستاورد انقلاب
مشروطه، مصاحبه‌شونده: سید محمدعلی احمدی ابهری، پیام بهارستان، مهر ۱۳۸۵،
شماره ۶۴، صص ۲۰-۱۳.

ت. منابع الکترونیک

۱۲. بروشور کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس
شورای اسلامی، اردیبهشت ۱۳۹۸، قابل مشاهده در:

<https://www.ical.ir/UploadedData/284/FileDownload92/636929071757906772.pd>

۱۳. دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدخل کتابخانه‌های عمومی.

مشاهده آنلاین در:

<http://portal.nlai.ir/daka>

۱۴. دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدخل کتابخانه‌های تخصصی،

مشاهده آنلاین در:

<http://portal.nlai.ir/daka/Wiki%20Pag->

<es/%D9%83%D8%AA%D8%A7%D8%A8%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%87%20>

%D9%87%D8%A7%D9%8A%20%D8%AA%D8%AE%D8%B5%D8%B5%D9%8A.aspx">%D9%87%D8%A7%D9%8A%20%D8%AA%D8%AE%D8%B5%D8%B5%D9%8A.aspx

۱۵. دفتر بنامه‌ریزی و نظارت کتابخانه مجلس، سند بالادستی و چشم‌انداز ۱۴۰۴

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای ملی، مهر ۱۳۹۶، قابل مشاهده در:

<https://www.ical.ir/ical/fa/Missions-Vision-and-Strategic-Document>

منابع انگلیسی

A. Books

16-Cunningham, K. *Guidelines for Legislative Libraries*, 2nd, Completely updated and enlarged edition, Netherlands: International Federation of Library Associations and Institutions, 2009

17-Inter-Parliamentary Union (IPU) and the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Parliamentary Research Services*, Inter-Parliamentary Union, 2015

18-Miller, R., Riccardo Pelizzo and Rick Stapenhurst, *Parliamentary Libraries, Institutes and Offices: The Sources of Parliamentary Information*, Washington D.C: Research Collection School of Social Sciences, 2004

19-Stam, D.H. *International Dictionary of Library Histories*, New York: Routledge, 2015

B. Articles

20-Moštert, B.J. and Dennis N. Ocholla, «Information needs and information seeking behavior of parliamentarians in South Africa,» *South African journal of libraries and information science*, Vol. 71, No. 2, 2005, pp. 136-150

21-Missingham, R. «Parliamentary library and research services in the 21st century: A Delphi study», *IFLA Journal* 37(1), 2011, pp 52-62

22-Sosna, K. «New Developments in Library Services and Technology: Modernization of Information Services of the Parliamentary Library of the Czech Republic» *Inspel International Journal of Special Libraries* 32, Paper delivered at the 63rd IFLA General Conference, Amsterdam, August 31- September 5, 1997, pp. 126-136

C. Website

23-**Congressional Research Service Careers**, Library of Congress, available at [/https://www.loc.gov/crsinfo](https://www.loc.gov/crsinfo)

Transparency as an essential element in the good governance of the Islamic Consultative Assembly

Seyyed ahmad habibnezhad *

Samira koeini**

Abstract:

The parliamentary library is a symbol of the connection of science and knowledge with the legislature and it's an intermediary for transferring data and information to the parliament and an important element in achieving good legislation. These libraries should meet the research needs of the delegates; In the areas of receiving explanatory reports, expert and specialized opinions on bills, promoting legislative knowledge, access to research reports, cooperation in drafting legislative drafts, and evaluating the effectiveness of the effects of laws. Proper action in these areas can to some extent prevent "bad law" or reduce the political, social, and economic costs of legislation. The main question of the article is what elements and components the good management of a parliamentary library is based on. In this article, while comparatively studying the quality of parliamentary libraries in some countries and identifying its structure and features, we will address the role of this institution in improving the quality of legislation and also will analyze the »library, museum, and document center of the Islamic Consultative Assembly«as the only parliamentary library in the country and as an organization and institution of scientific services, and in addition to pathology in areas such as functions,

Keywords: Good Management of the Parliamentary Library, Parliamentary training, Good Legislation, Parliamentary Library, Museum Library and Parliamentary Documentation Center, Legislative Fees.

---

*.Associate Prof. Department of Public Law, Faculty of Law, Farabi Campus, University of Tehran, Qom, Iran (Corresponding Author).

a.habibnezhad@ut.ac.ir

** .Ph.D. Student in Public Law, Department of Public Law, Faculty of Law, Farabi Campus, University of Tehran, Qom, Iran.

S.khoini@ut.ac.ir

we will offer suggestions in the framework of designing a good model for the good management of this institution. It is also important to note that in our country, some of the duties and responsibilities of the Parliamentary Library are the responsibility of the Parliamentary Research Centers and the Deputy Minister of Parliamentary Law and in a way, the parliamentary library has not yet been formed in its sense and the functions of the museum library and the Parliamentary Documentation Center are more than public libraries and require structural-normative reforms to fulfill its special mission as an intermediary for the transmission and even production of required data by parliamentary agents and also parliamentary training..